

tih krajeva kojih posebne okolnosti objašnjavaju cvat određenih oblika i pjesničkih varijanata. Tako su, npr., u najstarijim tekstovima epskih pjesama Muslimana u Hercegovini vidljivi utjecaji crnogorskoga usmenog stvaralaštva koji se očituju u jače naglašenu realizmu te u iznošenju prizora borbi istinski doživljenih.

Urednica prelazeći s Krajine na Crnu Goru i razlikujući krajiške pjesme od epskih pjesama Hörmannovih područja (sve drugo nego jedinstvenih), kao i od onih koje pripadaju zapadnim i srednjim predjelima, i osvrćući se na različne vidove ispitivanja, još se uvijek skanjuje da nam teoretski objasni da li srpsko-hrvatska epika u svojim oblicima čuva neke posebnosti te da li variranja vjerskih i narodnosnih sadržaja stoje u njoj nekako posebno, ukoliko su dio oblikovnih shema već na početku odvojenih. Ali urednica se zaustavila na granici tih složenih pitanja koja su, što se tiče teoretskog razglabanja, stara i nova koliko i književne vrste te koliko i njihovo preinačivanje i obnavljanje.

Kazat ćemo još na kraju da bi ta pitanja pri ovom pretresanju Hörmannova rada trebalo postaviti historijski i teoretski i nezavisno o vrijednosti zanimljive i problematične Hörmannove ličnosti kao i prakse čitavih naraštaja istraživača.

Vito Morpurgo

GORO LE, GORO ZELENA. ANTOLOGIJA NARODNE LIRIKE IZ ISTOČNE SRBIJE. Priredio ILIJA NIKOLIĆ. Biblioteka časopisa *Razvitak*, Zaječar 1966. 90 str.

Antologija narodne lirike iz istočne Srbije koja je objavljena pod naslovom *Goro le, goro zelena* u Zaječaru, a uredio ju je Ilija Nikolić, vrlo je uspješna zbirka. Ne samo zato što je donijela čitav niz privlačnih i lijepih umotvora koji su do sada ležali u rukopisu ili bili citirani samo u nekim radovima etnografskog, lingvističkog ili povijesnog karaktera raznih autora, pa zato bili manje ili nikako pristupačni širem čitalačkom općinstvu koje prvenstveno čita pjesme, nego i zato što je njezin urednik gredu koju ona sadrži popratio Predgovorom te dragocjenim odjeljcima koje je nazvao: *Beleške uz pojedine pesme, Izvori, Registar početnih stihova narodnih pesama, Registar mesta u kojima su pesme zabeležene, Rečnik malo poznatih reči te Kratke biografije sakupljača.*

Već iz naslova tih odjeljaka, koji nisu opsežni jer nije opsežna ni zbirka o kojoj pišem (sadrži u svemu 53 pjesama i to mahom lirskih), može se vidjeti Nikolićeva savjesnost pri uređivanju zbirke *Goro le, goro zelena*. Da se među prije navedenim odjeljcima našao i onaj u kome bi bile donesene i barem glavnije varijante onih pjesama koje ih imaju, onda ovom izdanju ne bi bilo prigovora.

Od 53 pjesama koliko sam već rekao da ih zbirka sadrži, pet ih je spjevano u osmercu kome je metrička struktura 3 + 2 + 3 (pj. br. 10, 15, 22, 23, i 29). I jamačno su najdrevnije u knjizi. Ostale su pjesme spjevane stihovima razne dužine, tako da se i s te strane zbirka otela uobičajenoj monotoniji onih knjiga u kojima je najveći broj radova spjevan desetercem kome je metrička struktura 4 + 6. Jedino što su neke od uspješnih pjesama u zbirci *Goro le, goro zelena*, budući da su spjevane u dijalektu tamošnjih ljudi, zbog nekih svojih jezičnih osobujnosti, koje spominje i urednik, ostalim čitačima manje pristupačne.

Olinko Delorko

LIRSKA NARODNA POEZIJA CRNE GORE. Izbor i predgovor JELENA ŠAULIĆ. Grafički zavod, Titograd 1965, 319 str.

Jednako kao i epska, lirska narodna poezija Crne Gore ima svojih specifičnosti u sadržajnom, stilskom, tematski-motivskom pa i formalnom pogledu (tužbalice npr.). Tematski-motivskom posebno. Jedne su teme vrlo razvijene, dok druge jedva da postoje. To je uvjetovano posebnim, u prvom redu ratničko-patrijarhalnim životom, ali za razliku od epske poezije, mnoge pjesme donesene u

zбирци imaju dosta sadržajnih, tematskih i motivskih sličnosti s pjesmama drugih područja (npr. s Hercegovinom i Dalmacijom), što nije slučaj sa epskim pjesmama. To ukazuje na to da je tehnika novijih epskih pjesama stare Crne Gore (od 17. do polovine 19. stoljeća) autohtona, tj. da se razvijala i da je živjela samo na jednome određenom području. Izvan tog područja interes za stvaranje, a naročito za primanje takve u mnogočemu specifične poezije nije bio velik, dok su naprotiv lirske pjesme (neke vrste više, neke manje), bile daleko šire rasprostranjene. Možda bi slika izgledala nešto drugačija da su i u ovoj zbirci kao i u epskoj donesene samo pjesme s područja stare Crne Gore. (U zbirci su štampane pjesme sa sadašnjeg područja Socijalističke Republike Crne Gore). Ipak bi se i tada našlo mnogo tematskih i motivskih sličnosti s pjesmama sa drugih područja. Ali i pored toga primjećujemo da među običajno-obrednim pjesmama nema koledskih, dodolskih i krstonoških pjesama. Gotovo ih nema ni na terenu, dok su posebno razvijene svatovske pjesme i tužbalice (ove posljednje naročito). To potvrđuje i sadržaj knjige. Jelena Šaulić pregledala je 42 zbirke i 11 drugih izvora (časopisa, listova i publikacija) i izabrala ukupno 270 pjesama: iz Vukovih zbirki 78, Novice Šaulića 72, Vasiljevićevih 31, iz zbirke Rovinskog 19 itd. Njih je autorica klasificirala ovako: ljubavne (94), porodične (31), uspavanke (10), mitološke i vjerske (10), svatovske (35), tužbalice (21), radne pjesme (5), počasnice (12), pjesme u kolu (12), horačke (6), opisne (7) i šaljive (27). Kako vidimo, najmanje je doneseno pjesama uz rad (a i one bi se mogle uvrstiti u druge grupe, npr. među ljubavne). Ni to nije slučajno jer su i u životu Crnogoraca, u ratničkoj staroj Crnoj Gori, pjesme uz rad normalno i bile rijetke. Interesantno je i to što se u crnogorskim epskim pjesmama 18. i 19. stoljeća ne pjeva o ljubavi i ženidbi, dok su lirske ljubavne pjesme upravo najmasovnije. Autorica je uspješno obavila posao oko izbora pjesama i njihova rasporeda u knjizi nastojeći miješanjem kraćih i dužih pjesama, različitosti sadržaja i izmjeničnim navođenjem pjesama sa dužim i kraćim stihovima izbjeci monotonost. U zbirci je prezentirano tematsko-motivsko bogatstvo pa i estetska vrijednost crnogorske lirske poezije. Na kraju bi se mogle postaviti i neke ne tako važne zamjerke klasifikaciji (npr. nije trebalo navlačiti: pjesme uz rad ili opisne), rasporedu pjesama po grupama (zašto npr. pjesmu »Košuta i djevojka« ili »Čija je ono djevojka« staviti u opisne), pa i nepreciznim nazivima grupa (npr. mjesto termina: radne pjesme, bolje bi bilo pjesme uz rad). Možda je autorica uz konstataciju da bi se zbog seoba moglo naći lirskih pjesama ispjevanih na crnogorski način ne samo u pojedinim krajevima Srbije i Vojvodine već i u Senju i Istri, mogla dopustiti da su utjecaji mogli ići i u suprotnom pravcu, i ne samo sa istočno-muslimanskog i mnogo manje, zapadno-mletačkog područja« već i hercegovačkog npr.

U predgovoru, koji ima petnaestak stranica, data je kratka informacija o sakupljanju lirskih pjesama u Crnoj Gori i objašnjenje o sastavljanju antologije, izboru i zastupljenim vrstama u zbirci. Uz navedene pregledane knjige i građu, autorica je označila i izvor za svaku pjesmu posebno, uz neke je dala i bilješku te je donijela i rječnik turcizma i manje poznatih riječi.

Ante Nazor

EPSKA NARODNA POEZIJA CRNE GORE. Izbor i redakcija VIDO LATKOVIĆ I JOVAN ČADENOVIĆ. Predgovor i bilješke VIDO LATKOVIĆ. Grafički zavod, Titograd 1964, 449 str.

Epska poezija Crne Gore nije do sada detaljnije posebno obrađivana pa ova knjiga u kojoj je doneseno 38 crnogorskih epskih narodnih pjesama i opširna Latkovićeve studija od šezdesetak stranica, zauzima istaknutije mjesto i poticaj je za šire izučavanje te poezije. Prvo što zapažamo kod većine pjesama jest sažetost i realističnost u opisima događaja i slikanju junaka. Kod većine ovih epskih pjesama nema one uobičajene epske opširnosti, a ni sporednih epizoda i junaka.